

Sunum Raporu

Sümeyye UYAR

ŞURA

31.03.2016

ŞÛRA SUNUM RAPORU

Sümeyye UYAR

İslâm'ın temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Değişmeyen¹ ve cihanşümul niteliği gereği tüm zamanlarda ortaya çıkan itikadî ve siyasi meselelerin arz edileceği birincil kaynaktır. Bununla birlikte hayatın dinamik vasfı karşısında Kur'an ayetlerinin nasıl anlaşılması gerektiği, uygulanmasına ilişkin usul ve esasların neler olduğu bazen Kur'an'dan anlaşılammakta; bu noktada ise Peygamber (sav) efendimizin uygulamalarına başvurulması gerekmektedir. Bu halde peygamberimizin hayatı danışılması gereken ilk adrestir.

Kur'an dinin temel kaynağı olmakla birlikte hukukun (şeriat) da temel kaynağıdır. Ancak İslâm Hukukunun Kur'an dışında yardımcı kaynakları da bulunmaktadır. Zira İslâm Hukuku, sabitelerini ahkâm ayetlerinden ve buna ilişkin hadislerden almakla birlikte toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi meselelerini de tanzim etmektedir. Tam da bu sebeple değişen ve gelişen sosyal düzenin ihtiyaçlarının da bu sabiteler ışığında karşılanabilmesi zaruridir. Zira toplumun itikadî meseleler dışında, özellikle siyasi alanda, karşı karşıya kaldığı pek çok mesele bulunmaktadır. Bu sorunların çözümünde “*uygulanacak usul ne olacaktır?*” sorusu, usul noktasında temel kaynak olarak 'Şûra'nın önemini izah etme zarureti' doğurmaktadır.

Şûra, kavram olarak bir meselenin halledilmesi amacıyla oluşturulan kurulu ifade eder. İstılâhi anlamda ise, yöneticilerin siyasi kararları alırken kendi başlarına tercihte bulunmak yerine toplumun genel eğilimine uygun tarzda hareket etmelerini ifade eder. Dolayısıyla şûra kurumu aynı zamanda İslâm kültürünün istişareye, rızaya, karşılıklı anlaşmaya dayalı olduğuna işaret etmektedir.

---

¹ Şüphesiz o Kur'an'ı biz indirdik, elbette onu yine biz koruyacağız. (Hicr Suresi, 9)

İstişare, meşveret ve müşavere kelimeleri şura kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Arının bal yapma sürecinde çeşit çeşit çiçeği dolaşır topladıklarını bir gözede bir araya getirmesini ifade eden fiilden gelir. Bu sebeple şûra'nın; *fikirlerin ortaya konulup en uygun neticeye yönelik karar alınması süreci* olarak tanımlanması mümkündür.

Bu noktada şûra'nın İslâm toplumunda zorunlu bir idari kurum olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. İstisnai görüşler saklı kalmak kaydıyla, İslâm düşünürlerinin kahir ekseriyeti, şûra'nın Müslümanların sosyal hayatını düzenleyen reddedilemez bir emir olduğunda mütefiktir. Bu görüşün dayanağı olarak Şûra Suresi 38² ile Al-i İmran Suresi 159.³ ayetler gösterilmektedir. Bu ayetler istişarenin hem Müslümanların vasıflarından olduğunu hem de onların sosyal hayatlarına yönelik bir emir olduğunu göstermektedir.

Şûra kurumunun zorunlu olması konusunda İslâm düşünürlerinin ittifakı, istişare sonucu varılan kararın Devlet Başkanı tarafından uygulanması (bağlayıcılık) meselesinde bu kadar belirgin değildir. Devlet Başkanının şûra kararlarına uymasının şart olduğunu savunanlarının temel argümanı, bu kararlara uyulmamasının şûra'yı anlamsız kılacağı iken; aksini savunanları ise, şûra'nın niteliği gereği danışma vasfının göz ardı edilemeyeceği ve Devlet Başkanının siyasi otoritesinin bölünmemesinin gerekliliğidir. Nitekim siyasi kararların sorumluluğu Devlet Başkanına ait olup sorumsuz bir organın kararlarının bağlayıcı olmaması gerektiği ileri sürülmektedir.

Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Gurubu olarak, tüm siyasi mülahazalardan bağımsız şekilde, bu konuda Allah (cc)'ın işaret ettiği ve Resulünün (sav) uyguladığı yöntemin benimsenmesi gerektiği görüşündeyiz. Bu yöntem, şûra konusunun tarihi gerçekliği üzerinden zamana uygulanması şekilde olmalıdır.

Resulullah (sav) Medine döneminde peygamberliğinin yanı sıra devlet başkanıydı. Bu sebeple idari ve siyasi işlerde de karar veren makamdaydı. Şûra'nın bağlayıcılığı konusunda en belirgin örnekler de Medine döneminde yaşanan olaylarda görülmüştür. Bunlardan en önemlileri Bedir Savaşı ve Uhud Savaşı esnasında istişareyle alınan kararlardır. Bedir Savaşında İslam Ordusu savaş meydanına ulaştığında ordu karargâhının nereye kurulacağı meselesi gündeme gelmiş, Peygamber (sav) karargâhın kendi taraflarındaki kuyunun önünde olmasını emretmişti. Bunun üzerine sahabeden Hubab b. Munzir (ra) bu yerleşimin vahye dayanıp dayanmadığını sordu. Genel olarak sahabe; “Ya Rasûlallah, bu söylediğin önüne ve ardına geçemeyeceğimiz Allah'ın kelamı ve emri midir, yoksa sizin rey'iniz midir?” diye sorardı. Peygamber (sav) Efendimiz bunun kendi rey'i olduğunu söyleyince Munzir de bu yerleşimin uygun olmadığını, kendisinin harp ehli olduğunu, bu bölgeyi çok iyi bildiğini ve bölgedeki

² Rablerine icabet edenler, namazı dosdoğru kılanlar, işleri kendi aralarında şura ile olanlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak edenler,(...)

³ Ey peygamber! Allah'ın rahmeti sebebiyle sen onlara yumuşak davrandın. Eğer onlara karşı kırıcı ve sert olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi. Artık onları başıyla ve affedilmeleri için dua et. Toplumu ilgilendiren her konuda onlara danış, görüşlerini al; sonra bir hareket şekline karar verince de, Allah'a güven. Çünkü Allah, kendisine güvenip, dayananları sever.

tüm kuyuların yerlerine vakıf olduğunu belirterek Kureyşlilere en yakın kuyunun önüne karargâh kurulmasını teklif etti. Sahabeyi iyi tanıyan Peygamber (sav) teklifi haklı bularak karargâhın belirtilen yere kurulmasını emretti. Uhud Savaşında ise Peygamber (sav) Medine'yi içerden savunma yapmak şeklinde korumayı, yani savunma savaşı yapmayı istemekteydi. Hatta bunu **rüyasında görmüştü**. Bununla birlikte sahabenin çoğunluğu, özellikle genç olanları, meydan savaşı yapılmasından yanaydılar. Peygamber (sav) çoğunluğun görüşüne uyarak taarruz savaşına işaret etti ve Uhud Savaşı böyle gerçekleşti.

Bu iki örnek açıkça göstermektedir ki, istişare sonucu verilen karara uyulması gereklidir. Hem dini hem siyasi lider olarak Peygamberin (sav) uygulaması bu şekildedir. Ayrıca istişare genellikle çoğunluğun kanaatine ulaşmak için yapılırsa da Hubab b. Munzir örneğinde olduğu gibi konusunda uzman bir kişinin görüşü bile bazen yeterli olabilmektedir. İstişare sonucu verilen kararın doğru veya yanlış olması da önemli değildir. Şüphesiz şûra'nın amacı ortak doğruya ulaşmaktır, ancak bu her zaman bizlerin elinde olan bir durum değildir. Müslümanlar birbirlerine danışarak doğru olduklarına inandıkları kararı alıp uygulamakla yükümlü iken sonucundan sorumlu değildirler. Her şartta takdir Allah (cc)'ındır. Nitekim Bedir Savaşı sonrasında esir alınan Kureyşlilerin akıbeti konusunda farklı görüşler ortaya atılmış, Peygamber (sav), Ömer (ra) ve bazı sahabelerin öldürülmeleri gerektiği görüşüne karşı Ebubekir (ra) in de ileri sürdüğü fideye karşılığında serbest bırakma fikrine uymuştur. Ancak bu olay hakkında daha sonra inen ayetler istişare sonucu verilen kararın doğru olmadığını göstermiştir⁴.

Yine tarihi süreçte şûra ile ilgili yapılan tartışmalardan biri de kadınların şûra'da bulunup bulunamayacakları meselesidir. Tartışmaların genelinin erkek âlimler tarafından yapılmış olması ile sosyolojik ve kültürel etkenler göz önüne alındığında bu soruya verilen cevapların mahiyetini tahmin etmek zor değildir. Gerekçeler üzerinde çokça tartışılabileceğini belirtmekle beraber şu hususun kesin olarak belirtilmesinde fayda vardır ki; şûra'da tartışılacak mesele neye/kime ilişkin ise istişare edilecek kimseler de onlar olmalıdır. Kadınların şûra'ya katılmalarını engelleyen tek bir ayet veya sahih hadis bulunmaması da bu görüşü destekler niteliktedir. Aynı gerekçe gayrimüslimlerle istişare yapılıp yapılmayacağı sorusu hakkında da geçerlidir.

Şûra kurumu en temelde, doğru veya en doğrunun belirlenmesini, insanlığı subjektifliğin ve bencilliğin tiranlığından kurtarmayı, despotluğun önlenmesini, düşünce hürriyeti alanının genişletilmesi, sorumluluğun paylaşılması ve birliğin sağlanmasını amaçlar. Tarihi gerçekliğe baktığımızda, maalesef Müslüman toplumlarda "şûra"nın tam olarak anlaşamadığı görülmektedir. Gerek kültürel miraslar gerek tarihsel arka planlar "şûra"nın kurumsallaşmasına engel olmuş; yeniden sıhhatli bir Müslüman toplum oluşturmaya çalışan Kur'an'ın bu emri saf dışı bırakılmıştır. İslâm siyasi kültürünün eşitlik, adalet, özgürlük, şûra üzerine oturtulması

⁴ "Hiç bir peygambere, yeryüzünde kesin bir zafer kazanıncaya kadar esir alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici yararını istiyorsunuz. Oysa Allah (size) ahireti istemektedir. Allah, üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın geçmişte bir yazması (söz vermesi) olmasaydı, aldıklarınıza karşılık size gerçekten büyük bir azab dokunurdu. Artık ganimet olarak elde ettiklerinizden helal ve temiz olarak yiye ve Allah'tan korkup-sakinin. Hiç şüphesiz Allah başıslayandır, esirgeyendir." (Enfâl, 8/67-69)

gerekirken zamanın şartlarına göre bunlardan bazıları yok sayılmış, üstü çizilmiştir. Çoğu zaman muktedirler güçlerini artırmak, tarihin izlerinden kalan 'sorgulanamazlıklarını' devam ettirmek için bu durumu yaratmışlardır. Daha kötü ise muktedirin yanında ve söz sahibi olmak için aydınlar da bu durumu desteklemiş; ayetleri ve hadisleri 'kendi otoriter zihinlerine' göre yorumlamışlar, hatta yeri geldiğinde hadis uydurmaktan da geri durmamışlardır.

Şûra kurumu, İslâm toplumunun 'kelle kesen', 'despot' yöneticiler eliyle değil, düşünceye önem veren, yönetilenlerle danışmaktan çekinmeyen yöneticiler eliyle idare edilmesini gerekli kılan bir kurumdur. Müslümanlar için itaat edilecek idareciler de bunlardır. Zira ancak bu yöneticiler 'bizden'dir. Şûra aynı zamanda muhalif görüşlerin de dile getirileceği bir zemin olmakla düşünce hürriyetinin sağlanabileceği bir imkândır. Bu suretle muhalif düşüncelerin sadece 'fitne' çıkarmak olmadığı da anlaşılabilir olacaktır.

Çağdaş İslâm düşünürleri arasında çokça tartışılan demokrasinin İslâm'a uygun olup olmadığı meselesine de şûra kavramı üzerinden değinmek uygun olacaktır. Zira bu tartışmaların özünde şûra'nın demokratik bir kurum olduğu anlayışı bulunmaktadır. Tartışmaların neticesinde; İslâm'ın demokrasi ile bağdaştığı, İslâm'ın demokrasi ile bağdaşmadığı ve İslâm'ın demokrasiyi gerektirdiği şeklinde üç tezin ortaya çıktığı söylenebilir.

Şûranın demokrasi ile bağdaşmadığını söyleyenler (Seyyid Kutub, Mevdudi gibi) aslında "demokrasi" kavramının onların dönemindeki emperyalist güçlerle anılıyor olmasından dolayı bu görüştedir. Bunlar, Doğu'ya demokrasi, insan hakları getireceğiz diye Batı'nın Doğu'yu sömürmesi üzerine demokrasinin İslâm ile bağdaşmadığını savunurlar.

Demokrasi ile şûranın bağdaştığı tezini savunanlar ise ortak noktalardan hareket etmişlerdir. İkisinde de halka danışma ve onlara karşı sorumluluk vardır. İkisi de çoğunluk, muhalefet etme hakkı, bağlayıcılık gibi kavramlara önem vermektedir. Bu sebeple İslâm ile demokrasinin birbirine karşı olmadığını söylerler.

İslâm'ın demokrasiyi gerektirdiği tezini savunanlar da şûra'nın bir ilke olduğunu, ona dair belli ölçütler olduğunu; demokrasinin ise beşeri bir sistem olduğunu ve günümüzde şûra'yı içerecek en güzel beşeri sistemin bu olduğunu ve bu sebeple demokrasinin uygulanması gerektiğini söylerler.

Sonuç olarak, bireysel anlamda insanı en güzel şekilde inşa eden Allah (cc), Kur'an'da Müslüman toplumu da en güzel şekilde inşa etmek için 'şûra'yı emretmiştir. Bunu en güzel idrak eden, yaşatan toplum; en çok üreten, düşünen, farklılıklara hoşgörü ile bakan, Allah'ın istediği ölçüye uygun bir toplum olacaktır. Şûra, tüm farklı düşüncelerin tartışılarak ortak aklın bulunmasına sebep olacaktır. Şûra'nın önemsenmediği toplumlarda ihtilaflar bölünmeye yol açar. Oysa Kur'an bunun tam tersi olması gerektiğini, Müslümanların bunlardan beslenirse daha güçlü olacağını söyler. Aksi halde tefrikanın engellenmesi mümkün olmayacaktır. Nihayet Kur'an'da nehyedilen farklılıklar değil, tefrikadır.